

Na dobré cestě?

(Respekt, 22.6.2015, Hana Čápková)

Nová ministryně školství Kateřina Valachová je na rozcestí mezi vizemi a politickými ústupky

Jako bych dostal kousek modrého z nebe," raduje se ze jmenování Kateřiny Valachové ministryní školství známý ostravský sociální pracovník Kumar Vishwanathan. Zná ji nějakých třináct let, od chvíle, kdy nastoupila jako právník do kanceláře ombudsmana. "Vždycky dělala víc, než musela. Chodila mezi lidmi, kteří měli problém, uměla se do nich vcítit, situaci kriticky rozebrat a vyjednávat s úředníky," říká. Jako příklad uvádí ulici Přednádraží. Domy z červených cihel léta po povodni chátraly, majitelé je neopravovali a nakonec stavební úřad rozhodl, že se lidé kvůli havarijnímu stavu musí vystěhovat, jedno kam.

"V téhle ošklivé situaci vystupovala jako klidný vyjednávač mezi námi a úřadem," vzpomíná Vishwanathan. A považuje za Valachové zásluhu, že se pro některé našly náhradní byty a jiní mohli v Přednádraží zůstat.

Někdejšímu ochránci veřejných práv Otakar Motejlovi a jeho tehdejší zástupkyni Anně Šabatové se Valachová jevila tak schopná, že ji v necelých osmadvaceti udělali šéfku šedesátihlavého právního odboru. "Její pracovní nasazení bylo vražedné, dokázala svým nadšením ostatní strhnout," komentuje její někdejší podřízený Jiří Hrubý. Má s ní prý spojenou především větu "je to na dobré cestě", kterou říkala i v situacích, kdy už se ostatním zdálo každé snažení marné.

K ombudsmanovi přivedla Valachovou vlastně náhoda. "Práva jsem končila s tím, že budu soudkyně," říká. Posudek psychologa, který musel doložit každý zájemce o talár, jí však cestu uzavřel. "Psycholog konstatoval, že se na soudce nehodím, protože je u mě příliš silně zastoupen pomáhající prvek," vzpomíná Valachová. Zamířila tedy k Otakar Motejlovi. "Byl právníčkou ikonou," pokračuje Valachová. "Ještě jako studentku mě fascinovalo, že rezignoval na funkci ministra spravedlnosti poté, co sněmovnou neprošel jeho návrh reformy justice. To, že politickou funkci tak bytostně spojil s vizí, na mě udělalo obrovský dojem."

Za kauzu, kterou v kanceláři nejvíc prožívala, považuje Valachová sociální balíček ministra Jaromíra Drábka. "Jedním z jeho důsledků bylo, že některé děti se zdravotním postižením najednou nedosáhly na příspěvek od státu," vysvětluje. "Tehdy jsem si uvědomila, že můžeme se vši pílí prošetřovat jednotlivá podání, ale když je špatný samotný zákon, prostředí nezměníme." Tahle úvaha ji vedla mezi tvůrce zákonů, nejdřív do senátního legislativního odboru, později na post náměstkyně ministra pro lidská práva Jiřího Dienstbiera (ČSSD).

Angažmá v politice sice dává možnost ovlivňovat zákony při jejich vzniku, zároveň s sebou ale nese riziko, že se člověk nechá vtáhnout do politických her a sleví ze svých představ. Podle někdejšího ředitele Agentury pro sociální začleňování Martina Šimáčka, který se s Valachovou u ministra Dienstbiera potkával, ji politika změnila. "Některá rozhodnutí začala podřizovat tomu, aby se sociálním demokratům líbila," říká Šimáček. Jako příklad uvádí novelu školského zákona, v níž se objevilo ustanovení, že při zařazování do zvláštních škol mají psychologové zohledňovat nejen mentální schopnosti dítěte, ale i jeho sociální a kulturní zázemí. "Varoval jsem, že kvůli tomu skončí v praktických školách ještě víc dětí než dnes," líčí Šimáček. "Kateřina ale trvala na tom, že se to ustanovení dá vyložit i ve prospěch dětí. A že na tomhle znění už existuje politická shoda a je pozdě něco měnit."

S nasazením, ale opatrně

Je středa krátce po poledni, do dveří zrcadlového sálu ministerstva školství vchází elegantní dvojice, premiér Bohuslav Sobotka v šedém obleku a Kateřina Valachová v černých šatech se stříbrnou broží. Plavý cop vymění za nenápadný drdol. Sobotka vypočítává, co si od nové ministryně slibuje – změnu financování základních a středních škol, úspěšné čerpání evropských peněz, víc financí pro sport, asistenty pro děti v základních školách, navýšení rozpočtu školství na příští rok. "Beru to jako úkolník," podotýká Valachová. "Doufám, že se mi bude jednotlivé body dařit odškrtnout." Hned po uvedení do úřadu vyrazí vstříc prvnímu úkolu: vyjednat s ministrem financí Andrejem Babišem víc peněz na příští rok.

"Debatu s ministrem Babišem jsme nedokončili," říká Valachová o den později na terase sněmovny, kam přijela z televize, aby poprvé v životě zasedla do vládní lavice čelem k poslancům. Matka dvou dcer (5 a 1,5 roku) je v jednom kole. "Na rodičovské je manžel," vysvětluje. "Je také právník, dělal policistu, má specializaci na trestní řízení." Po ministru Babišovi chtěla, aby jejímu rezortu přidal pět miliard korun. Jen o něco méně než předchůdce Marcel Chládek. "Chtěl dvakrát víc peněz na sport, šest miliard," říká Valachová. "Na tom já netrvám." S ministrem financí se domluvila, že mu do příští schůzky napíše, o kolik školství prodraží silné populační ročníky, třicet tisíc dětí navíc. A má v plánu, že se předtím ještě

sejde s odbory, které chtějí platy vyšší nikoli o domluvená tři procenta, ale o pět.

Zatímco o penězích mluví Kateřina Valachová bez zábran, kolem výbušnějších témat zatím krouží opatrně. Například – postará se o zrušení nebo zásadní omezení kritizovaných "zvláštních" škol a bude bránit tomu, aby děti s problémy byly přerazovány v běžných školách do zvláštních tříd? "Společné vzdělávání není věc, která se dá uskutečnit ze dne na den," vyhýbá se jasné odpovědi. Problém je, že velká část ředitelů a učitelů si společné vzdělávání nepřeje a Valachová to ví, odpovídá proto diplomaticky: "Dovolím si odpověď formulovat takto: Udělám vše pro to, aby se společné vzdělávání realizovalo."

Stejně opatrně se vyjadřuje k Sobotkovu úkolu "změnit financování základních a středních škol". Pod touhle úřednickou znějící nálepkou se skrývá docela napínavá věc. Zatímco dnes dostávají školy peníze podle počtu žáků, do budoucna by je měly dostávat podle počtu odučených hodin. Tím pádem by prosperovaly i ty školy, kam chodí málo dětí. To je dobrá zpráva pro venkovské základní školy, stejně jako poloprázdná učiliště. A právě o ně jde sociálním demokratům především.

Zatím není jasné, kolik peněz navíc by tahle injekce učilištím spolykala, ani kde je vzít. Hrozí, že by o ně mohly přijít žádané školy. "Odborné a technické vzdělávání budu podporovat," nastiňuje Valachová svou hranici. "Ale je pro mě nepřijatelné, aby naše školy pod tlakem zaměstnavatelů produkovaly pracovní sílu, která následně dostane na trhu práce minimální mzdu."

Sympatický přístup projevuje k maturantům. Matematiku povinnou pro každého odsunula z roku 2019 na neurčito, protože dnes z dobrovolné matematiky propadá čtvrtina maturantů. "Člověk nemusí být expert, aby viděl, že je něco špatně," říká a chce prý zjistit co.

V novinách se objevilo, že Valachová hodlá nechat vyšetřit nevhodné chování svého předchůdce k podřízeným. S tímhle tvrzením však nechce mít nová ministryně nic společného. "Novináři se mě ptali, co bych dělala, kdyby za mnou přišel někdo s pocitem křivdy. V tomto kontextu jsem řekla, že bych zajistila prověření té věci," uvádí. "Nejsem ale detektiv. Především se budu snažit, aby do budoucna panovala na ministerstvu otevřená a přátelská atmosféra."

Prosím o optimismus

Zda se nová ministryně vydá směrem k odvážnému prosazování vizí, kvůli kterému kdysi obdivovala Otakara Motejla, nebo se nechá znehybnit politickými ústupky, není zatím jasné. Do jisté míry se na to dá usuzovat z týmu, jež kolem sebe začala shromažďovat na pozicích náměstků a poradců. "Není to zrovna tým snů, od kterého se dá čekat, že něco zásadního udělá," říká Tomáš Feřtek ze společnosti EDUin, jež se věnuje popularizaci školských témat. "Spíš to vypadá, že se nová ministryně chce zavděčit sociálním demokratům."

Náměstkem zůstává Petr Hulinský, jehož si přivedl Marcel Chládek před rokem. Muže, který před čtyřmi lety kvůli špatné pověsti skončil v čele pražské ČSSD, kdysi Jiří Dienstbier označil za "ztělesnění klientelismu". Valachová se o jeho setrvání na postu náměstka nechce bavit, konstatuje jen, že nemá s vizemi rezortu nic moc společného, protože je "náměstek pro sport". A za původně zamýšlený růst balíku peněz pro Hulinského (ze tří na šest miliard) nehodlá bojovat.

Rozpaky budí také Václav Pícl, s nímž podle serveru Neovlivní ministryně jednala o postu ekonomického náměstka. Odboráře a stranického kolegu Pícla udělal letos začátkem roku ministr Chládek bez výběrového řízení ředitelem Národního ústavu pro vzdělávání a sklidil za to kritiku odborné veřejnosti. S Chládkem měl Pícl společné nejen to, že je z Rakovníka, ale také sklon k neurvalému chování. Pícl se totiž kdysi opilý dobýval do služebny městské policie a na strážníky řval "prasata, já vás svléknu, nejsem žádný bezdomovec, ale poslanec". Na funkci v krajské organizaci ČSSD pak sice rezignoval, brzy se však stal náměstkem Petry Buzkové. "Je to uznávaný odborník na regionální školství," vysvětluje Valachová, proč se s ním sešla. Nakonec se ale rozhodla obsadit post výběrovým řízením.

Také další náměstek Stanislav Štech má blíž k sociální demokracii než k reformám, prorektor Karlovy univerzity byl mezi Sobotkovými žhavými kandidáty na ministra. Psycholog Štech je známý jako obhájce postupů, kterými psychologické poradny zařazují děti do praktických škol. A dobře ho znají rodiče dětí z waldorfských škol, před třemi lety totiž spolupořádal seminář, který si umínil shrnout "dosud ignorované negativní zkušenosti s těmito školami".

Poradcům Valachové bude šéfovat Petr Pavlík z fakulty humanitních studií, který šéfoval už poradcům Marcela Chládky, v týmu bude dlouholetá sociálnědemokratická poslankyně Vlasta Bohdalová a odborář, kdysi náměstek ministra Eduarda Zemana Jaroslav Müllner. Vesměs tedy značně školsky konzervativní, sociální demokracii blízcí lidé. Jedinou Valachové blízkou spolupracovnicí s reformním potenciálem je tak v tuto chvíli Klára Laurenčíková, někdejší náměstkyně ministra Ondřeje Lišky a zakladatelka České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání. "Nestavím svůj tým podle politického klíče," odmítá výhrady Valachová. "Jsem motivovaná tím, že každý z těch lidí představuje v určité části odborného spektra autoritu. Vzdělávací soustava je rozmanitá, proto chci, aby mě obklopovali lidé, kteří reprezentují různé názorové proudy. Jen tak budeme schopni najít životaschopný model. V tuto chvíli vás poprosím o

optimismus."

WWW.RESPEKT.CZ/AUDIO

"Není to zrovna tým snů, od kterého se dá čekat, že něco zásadního udělá." Tomáš Feřtek, ED Uin